

Udział kobiet w protestach przeciwko junctie wojskowej w Mjanmie w 2021 roku

Klaudia Lipińska

 <https://orcid.org/0000-0003-0566-0051>

Uniwersytet Łódzki

Wydział Studiów Międzynarodowych i Politologicznych

e-mail: 238781@stud.usz.edu.pl

Abstrakt

Artykuł ma na celu przybliżenie wydarzeń związanych z zamachem stanu w Mjanmie w 2021 roku oraz ukazanie roli kobiet uczestniczących w protestach przeciwko temu przewrotowi. Państwo birmańskie od momentu wyzwolenia się spod jarzma władzy kolonialnej i uzyskania niepodległości boryka się z wieloma problemami. Jednym z nich jest ciągła aktywność junty wojskowej w polityce kraju. Junta rządziła państwem nieprzerwanie od roku 1962 do 2011, kiedy to władzę przejęła partia demokratyczna i ustanowiono cywilnego przywódcę. Czas demokracji nie potrwał jednak długo, ponieważ 1 lutego 2021 roku junta dokonała zamachu stanu i ponownie przejęła władzę. Spotkało się to z niezadowoleniem obywateli, którzy zaczęli organizować prodemokratyczne protesty i stawiać opór reżimowi. Jedną z czołowych grup były kobiety. Stanowiły ponad połowę protestujących i często były liderkami marszów protestacyjnych. Ich wysoka aktywność w protestach wynikała nie tylko z chęci obalenia junty, ale także z potrzeby walki o prawa równościowe w patriarchalnym społeczeństwie.

Słowa kluczowe: Mjanma/Birma, zamach stanu, protesty, kobiety, demokracja

Women's Participation in Protests Against the Military Junta in Myanmar in 2021

Abstract

The article aims to present the events related to the coup d'état in Myanmar in 2021 and the role of women participating in the protests against this coup. The Burmese state has been struggling with many problems since its independence from the colonial rule. One of them is the continued activity of the military junta in the country's politics. The junta ruled the country continuously from 1962 to 2011, when a democratic party took power and a civilian leader was appointed. However, the time of democracy did not last long, because on February 1, 2021, the junta staged a coup d'état and took power again. This met with discontent among the citizens, who began organizing pro-democracy protests and resisting the regime. One of the leading groups of protesters were women. They accounted for more than half of the protesters and were often the leaders of protest marches. Their high activity in protests results not only from the desire to overthrow the junta, but also from the need to fight for equality rights in a patriarchal country.

Keywords: Myanmar/Burma, coup d'état, protests, women, democracy

Pojęcie zamachu stanu

Zamach stanu jest nielegalną formą przejęcia władzy w państwie, ponieważ odbywa się z użyciem siły. Dla wielu graczy politycznych w Azji stanowi przydatne narzędzie do przejmowania władzy oraz kontrolowania obywateli. Zamachowi stanu nierozzerwalnie można przypisać takie przymiotniki, jak: gwałtowny, nagły, nieoczekiwany, raptowny. Grupa dokonująca zamachu stanu prowadzi szybkie działania w określonym politycznym celu, jakim jest zmiana porządku funkcjonującego w państwie. Według politologa Marka Bankowicza słowo „zamach” oznacza „targnięcie się, porwanie się na coś lub kogoś”. Zgodnie z tą definicją zamach stanu to dopuszczenie się agresji w celu przejęcia władzy w państwie. Grupa przeprowadzająca zamach stanu w państwie chce w drastyczny sposób zmienić jego ustrój, aby wprowadzić własny porządek polityczny. Najczęściej są to osoby w jakiś sposób powiązane z aktualną władzą, które z powodu swojego niezadowolenia podejmują decyzję o przejęciu władzy. Jest to więc wyraz frustracji konkretnej, mniejszej grupy

ludzi, a nie decyzja większości społeczeństwa. Stąd często tego typu działania spotykają się ze złością oraz protestem ze strony obywateli (Bankowicz 9, 20–23). Paweł Szmidt w swoim opracowaniu dotyczącym przyczyn powtarzalności zamachów stanu w okresie powojennym przytacza następujące liczby: od zakończenia II wojny światowej do końca 2016 roku miało miejsce 459 prób zamachu stanu, w tym 251 zakończonych powodzeniem (Szmidt 107). Większość zamachów stanu dotyczyła krajów Azji, Ameryki Łacińskiej i Afryki. Niniejszy artykuł prezentuje specyficzną sytuację Mjanmy. W oparciu o badania przeprowadzone w Mjanmie przez Grzegorza Torzeckiego można stwierdzić, że jedną z ważniejszych przyczyn licznych walk wewnętrznych, buntów i represji jest brak dobrego przywódcy (Torzecki 14). Ten wątek zostanie poruszony w prezentowanym artykule. Głównym kontekstem rozważań będzie jednak udział kobiet w protestach przeciw juncie wojskowej, która w 2021 roku przejęła nielegalnie władzę w tym państwie.

Historia rządów junty wojskowej w nowożytnej Mjanmie

Przez wiele lat Mjanma pozostawała pod panowaniem kolonialnym Wielkiej Brytanii, niepodległość uzyskała 4 stycznia 1948 roku. Po wyzwoleniu się spod panowania Brytyjczyków w Mjanmie doszło do eskalacji napięć i konfliktów między ludnością birmańską a mniejszościami etnicznymi, które stanowią ponad 30% populacji i zamieszkują pogranicza kraju oraz tereny górskie (Lubina 40). Siłą napędową, która pozwoliła Birmańczykom na odzyskanie niepodległości, był nacjonalizm birmański. Dał on Birmańczykom szansę na zbudowanie własnego, niezależnego od mocarstwa kolonialnego państwa, ale także stał się kością niezgody między ludnością birmańską a mniejszościami, które czuły się zagrożone w nowej rzeczywistości i pragnęły większej autonomii. Nacjonaliści birmańscy za swój priorytetowy cel uznali odzyskanie niepodległości, bez udziału mniejszości etnicznych i nie bacząc na ich aspiracje, związane np. z autonomią czy większymi prawami. Niektóre mniejszości etniczne domagały się nadania konkretnych praw i przywilejów, a inne (jak mniejszość kareńska) pełnej autonomii. Walki wewnętrzne, przemoc oraz powojenny chaos stały się podwalinami konfliktu między obiema grupami (Lubina 99).

Okres od utworzenia nowożytnego, niepodległego państwa w 1948 roku, trwający do roku 1962, określany jest mianem „dekady demokratycznej”. Przypomnieć należy, że birmański dyplomata U Thant został nawet w 1962 roku jednogłośnie wybrany Sekretarzem Generalnym ONZ, co było wielkim wyróżnieniem. Ten pierwszy okres charakteryzował się gospodarczym rozwojem oraz wzmocnieniem pozycji państwa na arenie międzynarodowej w duchu „neutralności oraz niezangażowania”. Jednakże postępująca wojna domowa między separatystami (będącymi

w większości przedstawicielami mniejszości narodowych zamieszkujących teren państwa birmańskiego) oraz komunistami (wspieranymi przez ZSRR oraz Chiny) destabilizowała sytuację. Ostatecznie, w 1962 roku junta wojskowa przeprowadziła zamach stanu, a władzę w kraju przejął generał Ne Win (Lubina 46–47).

Okres panowania junty wojskowej (lata 1962–2011) charakteryzował się zamknięciem kraju na jakiegokolwiek wpływy zewnętrzne, zerwaniem współpracy nawet z państwami regionu. Nastąpiła wyraźna zmiana reżimu demokratycznego na reżim autorytarny. Wojsko wprowadziło wiele zakazów, chcąc odizolować obywateli od wpływów państw zachodnich. Spośród szeregu działań autorytarnych junty należy wskazać ograniczenie wolności prasy i mediów, a także zakaz wjazdu do kraju obcokrajowcom oraz pełne znacjonalizowanie wielu gałęzi gospodarki. Junta promowała nacjonalizm birmański, cenzurując treści medialne w językach mniejszości narodowych i wykluczając z obiegu pojęcie „mniejszości etnicznych” na rzecz takich pojęć jak „różnorodność kulturowa”, co miało za zadanie osłabiać tożsamość mniejszości (Lubina 151–153).

Panowanie junty wiązało się również z represjami, torturami, a także masowymi aresztowaniami, nawet za najbardziej błahе przewinienia. Władza kontrolowała każdy aspekt życia obywateli, co wiązało się z ich rosnącym niezadowoleniem i frustracją. Junta regularnie łamała prawa człowieka, o co była wielokrotnie oskarżana na arenie międzynarodowej. Decyzja o izolacji kraju oraz upaństwowieniu gospodarki spowodowała, że Mjanma została określona przez ONZ mianem „państwa najmniej rozwiniętego na świecie”. Dramatyczna sytuacja ekonomiczna sprawiła, że w kraju rozpoczęły się protesty różnych grup społecznych. Szczególnie zaangażowani w nie byli studenci oraz mnisi buddyjscy. Protesty, z różną częstotliwością, trwały od początku lat 80. do końca pierwszej dekady XXI wieku. Ostatecznie w 2010 roku odbyły się pierwsze wybory powszechne, w których zwyciężyła rządowna Unia Solidarności i Rozwoju. Zaczęto wprowadzać pierwsze reformy, a wstąpienie do ASEAN w roku 1997 zwiastowało nawiązanie współpracy z regionem. W marcu 2016 roku wybrano pierwszego cywilnego prezydenta od czasów przejścia władzy przez juntę wojskową – Htin Kyawa, a wcześniej represjonowana Aung San Suu Ky została premierem (Bejrowski).

Zamach stanu w 2021 roku

Władza demokratyczna nie utrzymała się w kraju długo, ponieważ 1 lutego 2021 roku junta wojskowa ponownie dokonała zamachu stanu i po raz kolejny z sukcesem przejęła władzę w państwie. Wojsko Mjanmy, określane mianem Tatmadaw, dokonało zamachu we wczesnych godzinach rannych, w poniedziałek, stąd przewrót nazywany jest również „Poniedziałkiem generałów” (Mjanma: zamach stanu).

W wyborach w 2020 roku rządząca partia Narodowa Liga na rzecz Demokracji (NLD) uzyskała 83% głosów. Wynik niemal natychmiastowo został podważony

przez armię i popierającą ją partię – Unię Solidarności i Rozwoju. Wojsko głośno i z niezadowoleniem komentowało rezultat wyborów, wskazując na ich sfałszowanie oraz konieczność przejęcia władzy w państwie i zaprowadzenia porządku. Swoje groźby junta wprowadziła w życie podczas inauguracyjnego posiedzenia nowo wybranego parlamentu, kiedy aresztowała około trzydziestu cywilnych polityków, a także liderkę państwa Aung San Suu Ky (Łomanowski).

Sytuacja kobiet w Mjanmie

Mjanma jest państwem patriarchalnym, z określonym podziałem ról ze względu na płeć. Od kobiet oczekuje się, że zgodnie z tradycyjnymi wartościami będą zajmować się domem, dziećmi oraz osobami starszymi. Do mężczyzny należy ochrona domostwa oraz przewodniczenie rodzinie czy innym grupom społecznym. Kobiety powinny być opiekunkami domowego ogniska i dbać o jego dobrostan oraz schludny wygląd (Gender inequality in Myanmar).

Pomimo że kobiety aktywnie uczestniczyły w walce z kolonialnym reżimem, to jednak wciąż pozostawały pod kontrolą mężczyzn i nie mogły same podejmować niezależnych decyzji. Po odzyskaniu niepodległości ich sytuacja też nie uległa znaczącej poprawie. Po pierwszym zamachu stanu w 1962 roku junta wojskowa pozbawiła praw własnościowych kobiety, które poślubiły niebirmańskich mężczyzn. Junta promowała nacjonalizm oraz prowadziła działania mające wzmacniać tradycyjne role płciowe, pozbawiając kobiety możliwości zrzeszania się w grupy reprezentujące ich interesy. Sytuacja uległa zmianie po 2011 roku, kiedy władza trafiła do rąk partii demokratycznych i ustanowiono rząd cywilny. Wtedy państwo ponownie otworzyło się na resztę świata, a do kraju zaczęły docierać idee feministyczne, równościowe oraz te dotyczące praw człowieka (Byrd).

W czasach kolonialnych władze brytyjskie wprowadziły koedukacyjne świeckie szkolnictwo, do którego dostęp uzyskały po raz pierwszy również dziewczęta. Jednakże po odzyskaniu niepodległości i przejściu władzy przez juntę wojskową w 1962 roku nastąpił gwałtowny spadek poziomu edukacji w kraju. Junta ograniczyła też dziewczętom dostęp do edukacji i zostały one niemal całkowicie pozbawione możliwości kształcenia. W latach 2008–2013 władze zaczęły wdrażać proces reform edukacyjnych i liczba dziewcząt w szkole znacznie się zwiększyła. Obecnie ponad 97% dziewcząt rozpoczyna edukację w szkole podstawowej, ale kończy ją 69% (Crisp, Clementi). Ta różnica procentowa wynika najczęściej z braku środków na pokrycie przez rodziców wydatków związanych ze szkołą, utrudnionego dostępu do edukacji dla przedstawicielek mniejszości etnicznych lub odległego miejsca zamieszkania (np. w trudno dostępnych pograniczach kraju bądź terenach górskich) (Wolford).

Już na etapie edukacji wczesnoszkolnej dzieci są uczone identyfikować zachowania tradycyjnie przypisane do konkretnej płci. W podręcznikach ilustracje

z wizerunkiem kobiet są przedstawiane obok takich słów jak „gotować” czy „sprzątać”, a aktywności określane przez społeczeństwo jako męskie (jak rolnictwo czy sport) są przedstawiane z udziałem mężczyzn. Ma to na celu nauczyć dzieci kojarzyć konkretne słowa oraz aktywności z odpowiednią płcią. Ideę promowania określonych ról płciowych utrwalają również birmańscy nauczyciele, którzy zachęcają dzieci do prac w konkretnych branżach i obszarach gospodarki. I tak chłopcy są zachęceni do pracy jako politycy czy zarządcy lub kierownicy, zaś na dziewczęta naciska się, aby wybierały zawody tradycyjnie określane jako „kobiece”, np. nauczycielki czy pielęgniarki. Zawody te są niżej opłacane, posiadają mniejszy prestiż i co za tym idzie dają mniejsze możliwości na poprawę własnej sytuacji bytowej (Crisp, Clementi).

Obecnie kobiety stanowią większy procent wśród absolwentów studiów wyższych niż mężczyźni, ale nie przekłada się to na ich zarobki i lepsze perspektywy życiowe. Takich zawodów jak nauczycielka czy pielęgniarka, choć wymagają wyższego wykształcenia, nie darzy się dużym szacunkiem w kraju i są one słabo opłacane. Zawody zdominowane przez mężczyzn, jak rolnictwo czy polityka lub kariera w armii, choć nie wymagają tak dużego nakładu wiedzy, są lepiej opłacane i cieszą się szacunkiem wśród społeczeństwa. Birmańskie kobiety spędzają więcej lat w szkole, ale nie niweluje to przepaści ekonomicznej między nimi a mężczyznami, którzy mają o wiele mniejsze problemy w znalezieniu zatrudnienia od razu po skończeniu edukacji. Sprawia to również, że kobietom więcej czasu zajmuje osiągnięcie samodzielności i niezależności finansowej (Crisp, Clementi). Udział kobiet powyżej 15. roku życia, które są aktywne zawodowo, wynosi 45,6%, zaś mężczyzn 77,5% (World Bank). Na tę niską aktywność zawodową kobiet wpływa przede wszystkim tradycyjny podział ról ze względu na płeć. Kobiety mają większe problemy ze znalezieniem pracy po szkole i uzyskaniem niezależności finansowej, a także są naciskane przez społeczeństwo do realizowania roli żony i matki.

W czasach wojny domowej i napięć między ludnością birmańską a mniejszościami etnicznymi, kobiety stały się ofiarami wojennymi i jednymi z najbardziej poszkodowanych w wyniku konfliktu grup. Wykorzystywano ich słabą pozycję, gwałcono je i odbierano im godność. Kobiety przez większość czasu istnienia nowożytnej Mjanmy były grupą wykluczoną z aktywności politycznych, mogły być tylko biernymi uczestniczkami wydarzeń. Współcześnie, przed przejściem władzy przez juntę, jedynie 13,7% miejsc w parlamencie narodowym było obsadzonych przez kobiety. Stanowiło to i tak znaczny postęp w porównaniu z poprzednimi wyborami, kiedy kobiet w parlamencie było jedynie 6% (Latt i in.). Wciąż jednak jest to niska liczba, pokazująca, że kobiety mają o wiele mniejsze możliwości oddziaływania na sytuację w kraju.

Problemy kobiet i dyskryminacja

Kobiety w Mjanmie borykają się z wieloma problemami. Duża część z nich wynika z patriarchalnego charakteru społeczeństwa oraz wieloletniego sprawowania władzy przez dyktaturę wojskową, z natury rzeczy znajdującą się w rękach mężczyzn. Kobiety napotykały problemy w każdej sferze życia: edukacji, miejscu pracy czy polityce.

W sektorze edukacji ambicje młodych dziewcząt są zazwyczaj tłumione przez nauczycieli, którzy nakłaniają je, aby pracowały w zawodach określanych jako „kobiece”. Kobiety wychowuje się na matki, żony, opiekunki domu. Panuje powszechne przekonanie, że mężczyźni są bardziej wartościowymi członkami społeczeństwa i dlatego powinni piastować najwyższe funkcje w państwie czy firmie. Kultura birmańska zakłada również wyższość intelektualną mężczyzn nad kobietami. Nauczyciele w szkole mają wyższe wymagania wobec dziewcząt i nawet jeśli osiągną one wyniki takie same lub lepsze od chłopców, są jedynie uważane za „wyjątkowo mądre jak na dziewczyny”, a nie równie inteligentne co ich rówieśnicy płci przeciwnej. Chłopcy często są stawiani na piedestale i okreśłani mianem „naturalnie mądrych i sprytniejszych” (Zin).

Kobiety napotykały wyzwania nie tylko w środowisku akademickim, ale również w miejscu pracy. Według raportu Międzynarodowej Organizacji Pracy, kobiety w Mjanmie są ofiarami przemocy werbalnej oraz fizycznej. Już na etapie procesu rekrutacji, kobiety traktowane są przedmiotowo i zniechęca się je do aktywności zawodowej. Nim kobieta zostanie oficjalnie przyjęta do pracy, musi wykonać test ciężowy, aby pracodawca miał pewność, że opieka nad dziećmi nie będzie jej rozpraszać i stanowić przeszkody w wykonywaniu obowiązków. Potencjalne perspektywy awansu są o wiele mniej prawdopodobne w przypadku kobiet niż mężczyzn. Ze względu na słabe prawo pracy oraz wysoki wskaźnik korupcji możliwość awansu kobiet jest ograniczona (Oo, Belocura). Obie płcie dzielą również różnice w poziomach zarobków. Kobiety zarabiają 29% mniej niż mężczyźni (Hansen, Win).

Dyskryminacja płciowa widoczna jest również w polityce birmańskiej. Jedna trzecia parlamentarzystek przyznała, że padła ofiarą dyskryminacji płciowej i musiała stawiać czoła dodatkowym wyzwaniom, wynikającym jedynie z ich płci. W indywidualnych wywiadach skarżyły się one na odmienne traktowanie niż ich męskich współpracowników, a także przemoc słowną. Często traktowane były bez szacunku, obrażane, a także wykluczane z nieformalnych spotkań (Latt i in.).

Przebieg protestów przeciwko juncie z 2021 roku

W reakcji na zamach stanu z dnia 1 lutego 2021 roku obywatele Mjanmy zorganizowali protesty jako formę buntu przeciwko decyzji junty wojskowej. Junta ogłosiła stan wyjątkowy w kraju, wprowadziła zakaz wszelkich zgromadzeń oraz godzinę

policyjną. Uchwalono również prawo, które umożliwia przeszukanie mienia oraz aresztowania obywateli na 24 godziny bez potrzeby posiadania nakazu sądowego. Junta utrudniła kontakt Birmańczyków ze światem zewnętrznym, zakłócając łączność komórkową oraz internetową. Wiele platform, które zrzeszają obywateli i stanowią dla nich cenne źródło wymiany informacji (takie jak Whatsapp, Facebook czy Twitter), zostało zablokowanych przez rządzących (Kryzys polityczny w Mjanmie). Wszystkie te restrykcje miały za zadanie powstrzymać ludność przed manifestowaniem niezadowolenia z decyzji junty o nielegalnym przejściu władzy. Zakazy nie powstrzymały jednak Birmańczyków przed masowymi protestami oraz zorganizowanymi strajkami generalnymi.

Protesty zostały określone mianem „Wiosennej Rewolucji” i rozpoczęły się krótko po bezpośrednim przejściu władzy przez juntę. Efektem były marsze wielu tysięcy osób, domagających się wypuszczenia liderki kraju i pozostałych niesłusznie aresztowanych polityków, a także oddania władzy z powrotem w ręce partii NLD. Jednym z haseł wiodących protestów było: „Dyktaturo wojskowa, upadnij, upadnij; demokracjo, wygraj, wygraj!”. Ruch nieposłuszeństwa obywatelskiego manifestowany był również przez różne środowiska zawodowe, które odmawiały pracy (m.in. lekarzy czy nauczycieli) oraz przez zakłócanie ciszy nocnej – uderzanie garnkami i innymi przyrządami kuchennymi (Thousands of Myanmar Protesters). Zamach stanu został potępiony na arenie międzynarodowej m.in. przez Unię Europejską, która nałożyła sankcje, bezpośrednio uderzające w generałów wojskowych odpowiedzialnych za przewrót (Mjanma/Birma: UE nakłada sankcje).

W reakcji na protesty wojsko używało brutalnych metod pacyfikacji obywateli. Zgodnie z informacjami Amnesty International junta wykorzystwała przeciwko obywatelom broń używaną na polu bitwy, a nie przeznaczoną do prowadzenia działań policyjnych. Junta korzystała z różnego rodzaju broni wojskowej, w tym chińskich lekkich karabinów maszynowych RPD, karabinów snajperskich MA-S, a także karabinów maszynowych modelu BA-93 i BA-94, które nie są odpowiednie do utrzymywania porządku podczas protestów obywatelskich (Mjanma: zamach stanu: Amnesty International). Armia do pacyfikacji używała również gumowych kul, gazu łzawiącego, amatek wodnych, a także ostrej amunicji. Władze aresztowały ponad 11 tys. obywateli, w tym kobiety, dzieci, dziennikarzy. Aresztowano nie tylko członków partii NLD, ich krewnych, ale także protestujących, aktywistów, a nawet przypadkowych przechodniów. Krewni, którzy mieli możliwość odwiedzin bliskich w areszcie, zauważali u nich ślady agresji fizycznej (Everything You Need to Know about Human Rights in Myanmar, Amnesty International).

Aktywność kobiet w protestach przeciwko juncie wojskowej

Wiodącą grupą, która protestowała przeciwko juncie wojskowej, były kobiety. Szacuje się, że stanowiły około 60% wszystkich protestujących. Zgodnie z Rezolucją Parlamentu Europejskiego z dnia 10 marca 2022 roku od czasu zamachu stanu aresztowanych zostało ponad 11 tys. obywateli, z czego ponad 2 tys. stanowiły kobiety. Parlament UE podkreśla fakt, że Tatmadaw, dokonując aresztowań, obrał kobiety za cel napaści na tle seksualnym i przemocy w celu zastraszenia obywaterek. Zgodnie z rezolucją PE, 94 kobiety poniosły śmierć w wyniku działań przeciwko reżimowi (Rezolucja Parlamentu Europejskiego). Jedną z pierwszych ofiar była dwudziestolatka Mya Thwate Thwate Khaing, która została postrzelona 9 lutego podczas protestu w stolicy kraju. Kobieta walczyła o życie po postrzeleniu w głowę, zmarła na skutek urazu w szpitalu. Mya Thwate Thwate Khaing stała się jednym z symboli protestów, a jej wizerunek pojawiał się na wielu transparentach (Ostruszka). Najmłodszą ofiarą protestów była siedmioletnia dziewczynka Khin Myo Chi, która została postrzelona podczas ataku sił bezpieczeństwa na wszystkie domy w jednej z dzielnic miasta birmańskiego (Kostro). Ofiarą reżimu padła również dziewiętnastoletnia Kyal Sin, znana również jako Angel, która została zabita podczas protestu w mieście Manadalay. Nastolatka uczestniczyła w wielu protestach, nie zważając na narastające niebezpieczeństwo. Jej śmierć została udokumentowana na filmie, gdzie słychać, jak krzyczy jedno z ostatnich słów: „Nie uciekniemy!” oraz „Krew nie może być przelana!”. Osoby z bliskiego otoczenia Angel opisały ją jako odważną osobę, która niezwykle troszczyła się o innych. Swoją postawą dała się zauważyć również podczas protestów, wykazała się brawurą, gdy odrzuciła kanister z gazem łzawiącym z powrotem w kierunku atakującej policji i kopnęła rurę z wodą, aby protestujący mogli zmyć gaz łzawiący z oczu („Wszystko będzie dobrze”. Poruszająca historia).

Jednym z wydarzeń pokazujących siłę kobiet protestujących przeciwko juncie był przemarsz przedstawicielek różnych zawodów (lekarek, nauczycielek, studentek itp.) 8 marca, podczas Międzynarodowego Dnia Kobiet. Oprócz transparentów z demokratycznymi hasłami oraz tymi nawołującymi do uwolnienia liderki kraju i innych polityków partii NLD, kobiety miały przy sobie tradycyjne spódnice *longyi*. Spódnice posłużyły im za płótno do transparentów, a także flagi podczas przemarszu oraz sztandary wieszane w oknach domostw. W tym przypadku spódnica *longyi* odegrała szczególną rolę na protestach, ponieważ istnieje przekonanie, że każdy mężczyzna, który przejdzie pod rozwieszoną spódnicą, straci męską moc (Manifestacje mimo represji i godziny policyjnej). Kobiety w ten sposób chciały pokazać Tatmadaw, że będą walczyć o swoje prawa do równości, a także o demokrację i wolność.

Kobiety oprócz spódnic wykorzystują również ręczniki nasączone czerwoną farbą, która ma imitować krew menstruacyjną na zdjęciach generała Min Aung Llainga, głównodowodzącego zamachem stanu. Swoje działania tłumaczą chęcią upokorzenia junty, która, jak większość patriarchalnego społeczeństwa birmańskiego, uważa menstruację za coś brudnego i obrzydliwego (Khan). Należy to więc rozumieć jako wyraz buntu nie tylko przeciwko działaniom samej junty, ale także sprzeciw wobec tradycyjnego podziału ról między kobietami i mężczyznami. Kobiety wiedzą, że ich prawa równościowe są zagrożone w związku z przejściem władzy przez Tatmadaw. Ruchy feministyczne oraz organizacje na rzecz wsparcia kobiet są przekonane, że ich pomysły ustawodawcze nie zostaną zrealizowane przez obecną władzę, a bezpieczeństwo kobiet może być szczególnie zagrożone. Jedną z przełomowych ustaw dotycząca przemocy wobec kobiet, która wymagała ogromnego nakładu środków oraz czasu i zaangażowania, jest według słów May Sabe Phyu z Gender Equality Network „dziś potrzebna bardziej niż kiedykolwiek” (Aquilar, Quadri). Junta atakuje kobiety, w szczególności te mieszkające samotnie, poprzez zastraszanie i stosowanie różnych form przemocy. Władza dokonuje zatrzymań samotnych kobiet, ponieważ są łatwym celem grabieży i stawiają mniejszy opór fizyczny podczas aresztowania. W związku z tym wiele kobiet było niejednokrotnie zmuszonych do przeprowadzek, by zapewnić sobie bezpieczeństwo (Khan). Podczas aresztowań kobiety często padały ofiarą nie tylko przemocy fizycznej, seksualnej, ale także słownej. Kiedy okazało się, że jedna z aresztowanych kobiet jest lesbijką, policjanci najpierw kpili z niej słownie, a później brutalnie ją pobili, w efekcie łamiąc jej ręce i nogi (Kuehnast, Sagun).

Mimo brutalizacji działań ze strony Tatmadaw, kobiety nie ustają w walce z reżimem i aktywnie protestują przeciwko władzy. Wiele kobiet ze stowarzyszeń feministycznych, w tym z parasolowej organizacji Unii Kobiet Birmańskich, zrzeszającej grupy na rzecz równości kobiet, uczestniczy bądź przewodzi protestom. W związku z dużą aktywnością kobiet w protestach przeciwko juncie, pojawił się globalny ruch feministyczny o nazwie „Sisters2Sisters”, który domaga się uwolnienia liderki kraju oraz zakończenia przemocy wobec birmańskich kobiet. Za jego pośrednictwem ponad 80 organizacji społeczeństwa obywatelskiego wspiera demokratyczną walkę obywaterek Mjanmy (Aye).

Zamach stanu wyzwolił w kobietach determinację do walki nie tylko o demokrację, ale także o aktywne jej współtworzenie. Aby walczyć z reżimem, kobiety założyły pierwszą całkowicie kobiecą grupę militarną „Wojowniczkki Myaung”, która wspólnie z innymi grupami stawia opór juncie wojskowej. Powodem założenia grupy, oprócz buntu przeciwko Tatmadaw i chęci zapewnienia ochrony innym obywateli, była potrzeba kobiet do zaznaczenia własnej niezależności. Członkinie liczą, że aktywna walka pomoże im w przyszłości stać się częścią grupy budującej nowy porządek w państwie. Chcą pokazać, że kobiety potrafią stawiać opór mężczyznom, są im równe i zasługują na możliwość decydowania o przyszłych losach

kraju. Walczą również po to, aby wyrazić swój sprzeciw wobec tradycyjnemu pojmowaniu ról płciowych. Kobiety działają wspólnie z innymi grupami militarnymi, określanymi mianem Siły Obrony Ludowej, a jednym z ich działań było podpalenie komisariatu policji¹.

Zakończenie

Historia państwa birmańskiego jest naznaczona krwawymi rządami junty wojskowej. Przez wiele lat społeczeństwo walczyło o demokrację, a jednak nawet wówczas, gdy te cele się ziszczyły, czas trwania legalnie wybranych władz nie był długi. W 2021 roku junta ponownie przejęła władzę, atakując niewinnych obywateli i aresztując czołowych polityków w kraju. Obywatele nie pozostali jednak obojętni na to działanie i rozpoczęli protesty przeciwko Tatmadaw. Jedną z sił napędowych protestów stały się birmańskie kobiety. Odważnie walczą one z reżimem, równocześnie promując postulaty dotyczące równości płci. Ich liczebność na protestach oraz zaangażowanie wynika z chęci zapewniania bezpieczeństwa pozostałym obywatelom, odzyskania demokracji oraz realizacji wizji nowej przyszłości, w której kobiety będą szanowanymi obywatelkami, aktywnie uczestniczącymi w podejmowaniu decyzji o losach kraju. Rola kobiet w protestach jest ogromna, ponieważ aktywizują one pozostałych obywateli, a często także stoją na czele marszów protestacyjnych jako liderki. Bez ich zaangażowania być może skala protestów nie byłaby tak duża, a czas trwania również dość krótki. Kobiety, mimo opresji reżimu, aresztowań oraz przemocy ze strony władz, nie ustają w działaniach na rzecz przywrócenia demokracji.

Bibliografia

- Aquilar, M., Quadrini, M. „Nie zatrzymacie nas! Kobiety stoją na czele protestów w Birmie”. *Krytyka Polityczna* 2021. Web. 07.12.2022. <https://krytykapolityczna.pl/swiat/birma-zamach-wojskowy-protest-kobiety/>
- Aye, M. „Myanmar’s Women Are Fighting for a New Future After a Long History of Military Oppression”. *Time* 2021. Web. 07.12.2022. <https://time.com/6052954/myanmar-women-military/>
- Bankowicz, M. *Zamach stanu. Studium teoretyczne*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2009.
- Bejrowski, P. „Birna (Mjanma) na przełomie XX i XXI wieku: Zbrodnia i rewolucja”. *HistMag.org* 2019. Web. 01.12.2022. <https://histmag.org/Birma-Mjanma-na-przełomie-XX-i-XXI-wieku-zbrodnia-i-rewolucja-18466>

¹ N.N. Lusan, E. Fishbein. *‘We are Warriors’: Women Join Fight against Military in Myanmar* 2021. <https://www.aljazeera.com/news/2021/11/16/we-are-warriors-women-join-fight-against-military-in-myanmar> [dostęp: 07.12.2022].

- Byrd, M.W. „Women on the Front Lines in Myanmar’s Fight for Democracy”. *Journal of Indo-Pacific Affairs* 2021. Web. 01.12.2022. <https://www.airuniversity.af.edu/JIPA/Display/Article/2747495/women-on-the-front-lines-in-myanmars-fight-for-democracy/>
- Crisp, R., Clementi, A. „Reality or Rhetoric: Understanding Gender Inequality and Education in Myanmar”. Australian Institute of International Affairs 2020. Web. 01.12.2022. <https://www.internationalaffairs.org.au/australianoutlook/reality-or-rhetoric-understanding-gender-inequality-and-education-in-myanmar/>
- „Everything You Need to Know about Human Rights in Myanmar”. Amnesty International. Web. 05.12.2022. <https://www.amnesty.org/en/location/asia-and-the-pacific/south-east-asia-and-the-pacific/myanmar/report-myanmar/>
- „Gender Inequality in Myanmar”. Alliance for Gender Inclusion in the Peace Process. Web. 01.12.2022. <https://www.agipp.org/en/gender-inequality-myanmar/>
- Hansen, H., Rand, J., Win, N.W. „The Gender Wage Gap in Myanmar: Adding Insult to Injury?”. *Journal of Asian Economics* 81 (2022): 1–21. <https://doi.org/10.1016/j.asieco.2022.101511>
- Khan, U. „The Women of Myanmar: ‘Our Place is in the Revolution’”. *Al Jazeera* 2021. Web. 07.12.2022. <https://www.aljazeera.com/features/2021/4/25/women-of-myanmar-stand-resilient-against-the-military-coup/>
- Kostro, H. „7-letka najmłodszą ofiarą protestów w Mjanmie”. *National Geographic*. Web. 07.12.2022. <https://www.national-geographic.pl/artykul/7-latka-najmlodsza-ofiara-protestow-w-mjanmie/>
- Kryzys polityczny w Mjanmie. Komunikat ze strony gov.pl 2021. Web. 05.12.2022. <https://www.gov.pl/web/tajlandia/kryzys-polityczny-w-mjanmie/>
- Kuehnast, K., Sagun, G. „Myanmar’s Ongoing War Against Women”. The United States Institute of Peace 2021. Web. 07.12.2022. <https://www.usip.org/publications/2021/11/myanmars-ongoing-war-against-women/>
- Latt, S.S.S., Ninh, K.N.B., Myint, M.K.K., Lee, S. „Women’s Political Participation in Myanmar. Experiences of Women Parliamentarians 2011–2016”. The Asia Foundation 2017. Web. 01.12.2022. <https://asiafoundation.org/publication/womens-political-participation-myanmar-experiences-women-parliamentarians-2011-2016/>
- Lubina, M. *Birma: centrum kontra peryferie*. Kraków: Krakowska Oficyna Naukowa Tekst, 2014.
- Lusan, N.N., Fishbein, E. „‘We Are Warriors’: Women Join Fight against Military in Myanmar”. *Al Jazeera* 2021. Web. 07.12.2022. <https://www.aljazeera.com/news/2021/11/16/we-are-warriors-women-join-fight-against-military-in-myanmar/>
- Łomanowski, A. „Zamach stanu w Birmie. Historia zatoczyła koło”. *Polityka* 2021. Web. 01.12.2022. <https://www.rp.pl/polityka/art298141-zamach-stanu-w-birmie-historia-zatoczyla-kolo/>

- „Manifestacje mimo represji i godziny policyjnej. Kobiety na pierwszej linii protestów przeciwko juncie”. *Tvn24.pl* 2021. Web. 07.12.2022. <https://tvn24.pl/swiat/mjanma-dawniej-birma-manifestacje-mimo-represji-i-godziny-policyjnej-kobiety-na-pierwszej-linii-protestow-5038648/>
- „Mjanma: Zamach stanu, protesty i brutalna reakcja wojska”. Amnesty International 2021. Web. 01.12.2022. <https://amnesty.org.pl/mjanma-zamach-stanu-protesty-i-brutalna-reakcja-wojska/>
- Oo, M.M., Belocura, A.N. „Women in Workplace: Challenges & Discrimination in 21st Century – Myanmar & Philippines”. *Change Magazine* 2021. Web. 01.12.2022. <http://www.changemag-diinsider.com/blog/women-in-workplace-challenges-discrimination-in-21st-century-myanmar/>
- Ostruszka, Ł. „Pierwsza ofiara przewrotu w Mjanmie. To młoda kobieta postrzelona przez policję”. *Wyborcza.pl* 2021. Web. 07.12.2022. <https://wyborcza.pl/7,75399,26808302,pierwsza-ofiara-przewrotu-w-mjanmie-to-mloda-kobieta-postrzelona.html/>
- Shmidt, P. „Koncepcje tłumaczące występowanie i powtarzalność zamachów stanu”. *Przegląd Geopolityczny* 22 (2017): 107–116.
- „Thousands of Myanmar Protesters in Standoff with Police in Yangon”. *Al Jazeera* 2021. Web. 05.12.2022. <https://www.aljazeera.com/news/2021/2/6/thousands-of-myanmar-protesters-face-off-with-police-in-yangon/>
- Torzecki, G. *Królowie i generałowie*. Warszawa: Wydawnictwo Albatros, 2009.
- Wolford, M. „Top 10 Facts about Girl’s Education in Myanmar”. The Borgen Project 2018. Web. 01.12.2022. <https://borgenproject.org/top-10-facts-about-girls-education-in-myanmar/>
- „Wszystko będzie dobrze. Poruszająca historia zabitej nastolatki”. Web. 07.12.2022. <https://podroze.onet.pl/aktualnosci/angel-kyal-sin-zabita-w-protestach-przeciwko-zamachu-stany-w-mjanmie-birma/4rtd15j/>
- Zin, P.P.K. „Glass Ceiling in Myanmar. Growing up in Sexist Culture”. Web. 01.12.2022. <https://drzinph.com/growing-up-in-a-sexist-culture/>

Klaudia Lipińska – studentka kierunku Studia azjatyckie na Wydziale Studiów Międzynarodowych i Politologicznych Uniwersytetu Łódzkiego.